

ROND DE SCHUTSBOOM

PERIODIEKE UITGAVE
VAN DE HEEMKUNDEKRING
DE VYER HEERTGANGHEN
GOIRLE

E. J. de Vries

**Unieke gelegenheid
voor
BRUILOFTEN
PARTIJEN
en alle
FAMILIEFEESTEN**

**CAFÉ-RESTAURANT
„DE LINDE”**
C. v. d. Brand

Ook voor een etentje met familie
of vrienden in „DE LINDE”

Gaarne vooraf even bellen.

GEZELLIG UIT – GOED VOOR U

Dorpsstraat 52, 5051 CL Goirle
Telefoon 013 - 34 13 66

ROND DE SCHUTSBOOM

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYER HEERTGANGHEN”
GOIRLE

Periodiek van de:

secretariaat: R. Bunchestraat 2, 5051 KX GOIRLE. 013-342973
redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. 013-342182

jaargang: 3

nummer: 1

juli 1983

INHOUDSOPGAVE

* Woord Vooraf	blz.	2
* De Rivier 'De Donge' - J.B. Santegoets		3
* Over de Onderhoudskosten van de St.Janskerk ... En Wie zal dat Betalen ... - C. Robben		4
* De Oprichting van het 'Waterleidingbedrijf Goirle' - J. Wijdemans		9
* Uit ons Heemarchief: C.A.O. uit het midden van de vorige eeuw		14
* Stilstaan in de Kruidentuin St. Janskruid - T. Sas		16
* Tussen 'Ley en die Gemeynackeren' - J.C.J. Hoogendoorn		18
* Voor U Gelezen: - Wie Kan dit Wisselen - J.C.J. Hoogendoorn		28
- De Bevrijding van Goirle - H.A.M. van Ostaden		28
* In onze Brievenbus		30
* Kringactualiteiten: - Activiteiten op het Heemerf in 1983		31
- Uithangbord Heemerf		32

WOORD VOORAF

Hopelijk hebt U uitgekeken naar het verschijnen van een nieuw nummer van 'Rond de Schutsboom'.

Nu het echter, gestoken in een nieuw jasje, voor U ligt, begrijpt U al dat er heel wat is gebeurd.

Niet alleen het komen tot een nieuwe uitvoering van ons periodiek, vroeg tijd, maar het noodlot dat onder de redactie toesloeg is er voornamelijk de oorzaak van dat Uw geduld zo lang op de proef werd gesteld. Maar liefst drie redactieleden vielen door ziekte uit. Ze zijn momenteel nog niet zodanig hersteld dat zij hun redaktiewerk weer kunnen opnemen.

'De Vyer Heertganghen' meende echter niet langer met het verschijnen van een nieuw nummer te mogen wachten en hoopt weer spoedig met een volledige redactie te kunnen werken en biedt U het nieuwe nummer aan onder dankzegging aan Cees Robben, die de tekening voor de omslag ontwierp en aan de adverteerders, die het nieuwe jasje van 'Rond de Schutsboom' financieel mogelijk maakten.

Het Bestuur.

DE RIVIER 'DE DONGE'

Als U van Goirle naar Riel rijdt over de Rielsedijk, dan passeert U net voorbij het café van Joske de Boer, een brug en daar stroomt 'de Donge' onderdoor.

Bij nadere bestudering van het stroomgebied bemerkt men echter, dat deze beek vroeger een grote rivier moet zijn geweest.

De rivier de Donge ontspringt op de Baarlese hei in een moerassige kuil. Dan loopt zij langs Klein Bedaf, het Sas en de Ooievaarsnest, langs de Echelbroeken en verder door de papenmoeren, dan via den Bolck, langs het Riels Hoefke af, verder door het Riels laag langs het Grootbroek, de Sipten of Septen naar Dongenwijk (Bredaseweg Tilburg), vervolgens via Dongen, 's Gravenmoer en Raamsdonkveer om dan bij Geertruidenberg in de Amer te stromen.

Vanaf Baarle Nassau tot aan het Riels Hoefke is de Donge niet breder dan een sloot van circa een á twee meter. Daarna wordt zij geleidelijk breder en op het laatste stuk is zelfs scheepvaart mogelijk en zijn er ook enkele scheepswerven gebouwd.

De Donge is gedeeltelijk ook de grens tussen Goirle en Riel, tussen de Meierij van Den Bosch en de Baronie van Breda en ook tussen de bisdommen Den Bosch en Breda.

De waterbeheersing is in handen van het waterschap 'De Dongestroom'. Het kantoor is gevestigd in de Hoofdstraat 49 te 's-Gravenmoer. In Goirle hebben de bewoners en eigenaren van grond westelijk gelegen van de Frankische Driehoek ook de waterschapslasten aan dat waterschap moeten betalen.

Het afvalwater van geheel de Hellen loopt nu via het riool naar Goirle, maar bij zwaar onweer met veel regenval, krijgt de Donge wel het water van de Hellen, die de riole-ring niet kan verzetten via het overstort in de Keuterstraat. Voor dit water is het waterschap een vier meter brede geul aan het graven. Het begin is gemaakt vlak bij de 'Heidehoeve' en dit is iets nieuws. Voor de onderdoorgang van de Rielsebaan en de Spoordijk worden stalen rioolbuizen gebruikt.

J.B. Santegoets.

De Dongestroom

OVER DE ONDERHOUDSKOSTEN VAN DE ST. JANSKERK ... EN WIE ZAL DAT BETALEN ...

Via de lokale omroep en de pers hebt U gehoord en gelezen: het kerkbestuur van de parochie St. Jan voorziet moeilijkheden, vooral in de verre toekomst met de betaling van de onderhouds- en reparatiekosten aan kerk en toren.

Om het voortbestaan van het kerkgebouw te waarborgen wordt er zelfs gesproken, onder bepaalde voorwaarden het kerkgebouw in eigendom over te dragen aan de gemeente Goirle.

Wie waren vroeger aansprakelijk voor de bovengenoemde kosten?

Dat waren de Tiendhouders. En wat zijn Tiendhouders?

Toen na de kerstening de Goirlese gemeenschap vond dat er een voldoende aantal gelovigen was besloot men tot het bouwen van een kerkje. Dat kerkje werd gesteld onder de bescherming van St. Jan in zijn kwaliteit van de Onthoofding. De parochie St. Jan was nu van de grond gekomen. De priester die de kerk bediende moest natuurlijk ook kunnen leven. Karel de Grote had er destijds al kijk op en had wettelijk voorgeschreven dat de priester in een nieuw opgerichte parochie moest kunnen beschikken over een akkercomplex van 10 à 12 ha, meestal rondom of in de nabijheid van de kerk gelegen. Deze grond was niet van de beste kwaliteit en de priester moest hem zelf maar in cultuur brengen.

In Goirle leven deze akkers nog voort onder de benaming 'Kerkakkers' en worden ingesloten door de Kerkstraat - voorheen Ketsheuvel - de Groeneweg, het hele Oranjeplein inbegrepen tot aan de Kloosterstraat, voorheen Kerkstraat geheten. De Tilburgseweg bestond toen nog niet.

Bovendien verkregen de bedienaren der kerk het recht op meerdere akkers te mogen beschikken, over het tiende part der gewassen dat daarop groeide. Dat was het Tiendrecht, een oud zakelijk recht dat de Romeinen niet kenden en van ouds een kerkelijke instelling. Degene die deze inkomsten genoot werd Tiendheer genoemd. Deze Tiendheer had, zoals boven reeds gezegd, de verplichting om kerk en toren in stand te houden, want van de genoten Tienden was 1/3 bestemd voor de priester, 1/3 voor de Kerkfabriek en 1/3 voor de armen. Daar kwam nog bij dat in de loop der eeuwen de waarnemend priester de inkomsten genoot verbonden aan

de bediening van een altaar, de zogenaamde beneficies. Op het eerste gezicht lijkt het een hele vetpot, maar de werkelijkheid pakte heel anders uit. Het was toen al een hele toer om het hoofd boven water te houden en de touwtjes aan elkaar te knopen.

In de loop der jaren werden vele tienden de geestelijkheid afhandig gemaakt en kwamen in handen van gefortuneerde stedelijke patriciërsfamilies, kloosters, adel en sjacheraars in tienden.

Bij de bestudering van de Goirlese geschiedenis komt men meermalen tegen dat deze nieuwe Tiendheren of Tiendheffers aansprakelijk worden gesteld voor een evenredig deel in de herstelkosten aan kerk en toren.

Dit veroorzaakt vele strubbelingen en stagnatie zowel in de restauratie als in de betaling daarvan. Jaren staan kerk en toren bloot aan de tand des tijds zonder dat er iets werd gedaan.

In de 17e eeuw na de vrede van Munster in 1648 palmt de gereformeerde overheid vele kerkelijke goederen en tienden in, maar onttrekt zich wel aan de verplichting de kerkgebouwen te onderhouden, behalve als er in de plaats een dominee was beroepen.

De St. Janskerk wordt gesloten voor de Rooms en staat voortaan ter beschikking van de belijders der ware religie.

Wij maken nu een sprong naar het jaar 1907.

Het Tiendrecht, als verouderd zijnde, wordt opgeheven bij de wet van 1907 met ingang van 1 januari 1909, waarbij aan de Tiendheren de gekapitaliseerde waarde der tienden wordt uitbetaald.

Bij Koninklijk Besluit van 18 april 1809 krijgen de Katholieken van Goirle hun St. Janskerk terug; natuurlijk in vervallentoestand.

Reeds eerder n.l. in 1798 is er sprake geweest dat de gemeente Goirle de kerk en het raadhuis, dat tegen de kerk was aangebouwd van de staat wilde overnemen. Een commissie hiertoe in het leven geroepen bracht verslag uit en taxeerde de kerk en de toren op f 7000,- en het raadhuis op f 900,-. Tot aankoop werd toen echter niet overgegaan.

Het contract van 22-12-1819.

Deze overeenkomst is gesloten tussen het instituut dat de geconfisqueerde kerkelijke goederen beheerde en de pastoor van Goirle.

Door tussenkomst van Henricus Voskens, burgemeester, en Gerardus van Besouw, gecommiteerde namens het gemeentebestuur, werden de twee partijen tot elkaar gebracht, n.l. de Heer van Harencarspel Eckhardt, directeur der registratie en der domeinen in de provincie Noord-Brabant, ter eenre, en Francis Boelens, pastoor, en Jan Soffers en Petrus Damen, kerkmeesters, ter andere zijde.

De Heer van Harencarspel vertegenwoordigt de Staatsraad, President van Raden en rekenmeester der domeinen. In dit contract koopt het instituut der geconfisqueerde kerkelijke goederen in zijn kwaliteit van Tiendheer de verplichting af de onderhoudskosten van kerk en toren te moeten betalen.

Patoor Boelens en het kerkbestuur ontvangt hiervoor f 2000,- contant plus nog f 6000,- in aandelen werkelijke nationale schuld rente $2\frac{1}{2}\%$. Deze stukken zullen op naam van de kerkfabriek in het grootboek worden ingeschreven.

Zowel uit het gemeentearchief van Goirle, als uit het kerkelijk archief van S^t. Jan blijkt dat bij herstelwerkzaamheden aan de toren, de gemeente niet ongenegen is de helft van de gemaakte kosten voor haar rekening te nemen. Van oudsher is het onderhoud van het uurwerk al voor haar rekening geweest. Zij betaalde ook het salaris van de 'Klokkenist', dat was meestal de onderwijzer, die tot taak had het uurwerk op te draaien.

Tot 1850 zijn het, wat de financiering betreft, moeilijke jaren geweest voor de pastoor en het kerkbestuur. Door eigen aanpak zoals de verpachting der banken en gulle gevers uit de parochie, wordt de toestand iets rooskleuriger. Jacobus Minoretti, van 1839 tot 1862 pastoor te Goirle, betaalt soms uit eigen middelen de onderhoudskosten van de kerk. Dit goede voorbeeld werkt aanstekelijk. Goedwillenden opperden toen zelfs al de gedachte om te komen tot een vaste gezinsbijdrage der parochianen. Gezinsbijdrage !!!

Er zou nog veel water in de zee moeten stromen eer dat van de grond kwam.

In 1843 is het weer zover.

Achterstallig onderhoud zet pastoor en kerkmeesters aan het rekenen. De vernieuwingskosten zullen ongeveer f 5000,- gaan bedragen. f 3800,- wordt gefourneerd o.a. uit de verkoop van aandelen ten bedrage van f 2000,-, een eenmalige subsidie van f 800,- afkomstig van Koning Willem II, en f 1000,- het batig saldo van enkele kerkrekeningen. De ontbrekende f 1200,- werden bijeengebracht door weldoeners van de kerk.

De Tiendheren die er nog zijn worden ontslagen van hun verplichting in de herstelkosten bij te dragen. Voor deze ontheffing betaalt o.a. de familie Mutsaers f 70,- en de Heer Pijnenburg uit Hilvarenbeek f 150,-.

Op Hemelvaartsdag 1842 bevindt Zijne Koninklijke Hoogheid de Kroonprins, de latere Koning Willem II zich op zijn hoeve aan de Abcovenseweg, de tegenwoordige 'Leeuwenhoeve'. Hij nodigt pastoor Minoretti uit hem op de hoeve te bezoeken. Minoretti gaat er heen en zo de kronieken vermelden was de ontmoeting hartelijk en eenvoudig. De pastoor brengt de kroonprins op de hoogte van de erbarmelijke toestand waarin kerk, pastorie en toren verkeren. De Kroonprins heeft begrip voor zijn klaagzang en dringt erop aan een request op te stellen met de begroting der vernieuwingskosten en hem dit zo vlug mogelijk in Tilburg te overhandigen. Dit is tegen geen dovemansoren gezegd. Minoretti trommelt twee deskundigen op die in de kortste keren een begroting der kosten opstellen die f 2450,- zullen gaan bedragen. Waarschijnlijk is de uitkering van f 800,- die ik boven reeds vermeld heb het resultaat van de kennismaking met Zijne Hoogheid.

In 1896 wordt de oude St. Janskerk afgebroken. De toren wordt mits een ingrijpende verandering in hoogte en fundering, gehandhaafd.

Onder pastoor Nicolaas Crefcoeur wordt op 5 juni 1899 door Bisschop van de Ven de nieuwe St. Jan geconsacreerd.

Dat de financiering der onderhoudskosten van de nieuwe St. Jan in 1983 weer aan de orde zou komen en een penibele zaak zou zijn, kon men toen niet vermoeden.

Bovenstaand geschiedkundig relaas is gebaseerd op gegevens uit het kerkelijk archief der parochie St. Jan, het gemeentearchief van Goirle het oud gemeentearchief van Tilburg.

Cees Robben.

DE OPRICHTING VAN HET 'WATERLEIDINGBEDRIJF GOIRLE'

Op 23 augustus 1928 diende het gemeentebstuur van Goirle een verzoek in bij de directeur van 'het rijksbureau voor drinkwatervoorziening' om een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheid de gemeente Goirle te voorzien van leidingwater.

Men kon kiezen uit de volgende mogelijkheden:

- a. Eigen pompstation, met watertoren;
- b. Eigen pompstation, zonder watertoren;
- c. Water betrekken 'in het groot' van de Tilburgse Waterleiding Maatschappij met exploitatie door de gemeente Goirle;
- d. Concessie verlenen aan de Tilburgse Waterleiding Mij.;
- e. Aansluiting aan het buizennet der N.V. Waterleiding Mij. 'Noord-West Brabant';

Daarmee werd de eerste stap gezet om een waterleidingnet in het dorp te leggen.

Tot dan toe, en vele onder ons weten dat nog wel, moest de bevolking water halen uit de dorpspompen, uit een hemelwaterput achter het huis of door middel van de pomp op de 'geut'.

We weten ondertussen hoe het allemaal gelopen is.

Goirle koos voor plan c en zoals bekend, heeft de gemeente enkele jaren geleden het gehele bedrijf verkocht aan de TWM, waarna de zo genaamde 'overval van de TWM' volgde met alle nare gevolgen van dien.

De vraag die wij ons nu stellen is, hoe kwam men ertoe om te kiezen voor plan c en bijvoorbeeld niet voor plan a.

Om te komen tot een verantwoorde keuze heeft de gemeente dus advies gevraagd bij het voormelde rijksbureau.

Dit bureau heeft gedegen werk geleverd en is niet over één nacht ijs gegegaan. Wat de kosten zijn geweest die dit rijksbureau heeft ingediend is mij niet bekend en van minder belang.

Allereerst is men nagegaan hoe het stond met de waterhuishouding in ons dorp. Bij de keuze voor een eigen pompstation was men immers aangewezen op de grondlagen van de gemeente en daarbij moet het op te pompen water voldoen aan bepaalde normen.

Daartoe verrichtte men een fysisch, chemisch en bacteriologisch onderzoek in de bestaande waterputten van Goirle. Als vergelijkingsmateriaal gebruikte men de resultaten van ruw en rein water van de TWM.

De putten lagen bij het postkantoor en het gemeentehuis aan de Kerkstraat en hadden een gemiddelde diepte van 5 meter. Bij het postkantoor was echter ook nog een put geboord van 15 meter.

De ondiepe putten hadden een laag ijzergehalte en een vrij hoog gehalte chloor, nitraat en sulfaat. Deze cijfers wezen op verontreiniging van het water. De put van 15 meter daarentegen had een laag nitraat- en sulfaatgehalte maar het ijzergehalte was belangrijk hoger. Het chloorgehalte was gelijk.

Op andere plaatsen had men een geologisch onderzoek ingesteld.

Tot op 10 à 20 meter kwamen fijne zandlagen voor van het maasdiluvium. Daarin zouden klei- of leemlagen voorkomen, die echter niet groot of dik genoeg zouden zijn om verontreiniging vanuit de oppervlakte te kunnen uitsluiten. Beneden de 20 tot 35 meter vond men hoofdzakelijk grove, dikwijls grindhoudende zandlagen, behorende tot het preglaciaal. Deze lagen zijn uitermate geschikt om water te onttrekken.

Tot op een diepte van 100 meter vond men slibhoudende zandlagen afgewisseld met leemlagen; over het algemeen ongeschikt voor wateronttrekking.

Men was dus aangewezen op de lagen van 20 tot 35 meter diepte. Ook de TWM en andere particulieren pompten water uit deze lagen.

Het water uit dit lagenpakket had een geringe hardheid maar een hoog ijzergehalte. Dit hield in dat zonder gebruik van chemicaliën het water niet geschikt is voor consumptie.

Een andere mogelijkheid zou zijn het water intensief te beluchten over cokes, gevolgd door langzame zandfiltratie. Deze methode was echter alleen rendabel voor grote waterleidingbedrijven zoals de TWM.

Met deze gegevens is men aan het werk gegaan.

Allereerst heeft men een begroting gemaakt van plan a (pompstation met watertoren) en plan b (alleen pompstation).

Plan a.

Terreinen, pompstation inclusief zuiveringsgebouw en apparatuur, watertoren, buizenet en diverse andere te maken kosten; f 172.000,--.

Plan b.

Terrein, pompstation inclusief zuiveringsgebouw en apparatuur, drukwindketels in plaats van watertoren, buizenet en diverse andere te maken kosten; f 131.000,--.

De kosten van het water per m³ zijn respectievelijk voor a en b: de eerste vijf jaar 30,5 cent en 26,1 cent, verlopend tot 25 jaar: 21,4 cent en 19,0 cent.

Plan a en b tegen elkaar afwegend, viel plan a weg.

Vervolgens werd plan e (aansluiting op de waterleiding Mij. Noord-West Brabant) doorgelicht.

Gezien het aanwezige net van deze maatschappij erg ver van de gemeente Goirle lag, zou dit erg hoge kosten met zich meebrengen om een transportleiding te leggen. Dan zou de aansluiting op het net van de TWM altijd goedkoper zijn. Dus viel plan e ook uit.

Over blijven plan c (aansluiting TWM en eigen exploitatie) en plan d (concessie TWM)

Plan c.

Het buizenet voor plan c en ook plan d is ongeveer gelijk aan dat van plan a en plan b.

Voor het leggen van de buizen, het aanschaffen van afsluiters en brandkranen, plus de bouw van een meterhuisje en andere te maken kosten werd geraamd f 63.000,--.

De inkoop van het water zou 12 cent per m³ bedragen.

Omgerekend zou dit neerkomen, in het eerste bedrijfsjaar voor de aangeslotenen op 25,8 cent per m³ en na 25 jaar op 22,8 cent per m³.

Plan d.

De begroting werd geraamd op f 64.000,-- voor hetzelfde net, maar deze bedragen waren uiteraard voor de TWM.

Bij deze bedragen waren meer brandkranen opgenomen en men had erin gecalculleerd dat er later een tweede aanvoering nodig zou zijn via de Abcovenseweg. Het financiële risico van de te garanderen minimumopbrangst uit de abonnementsgelden waren voor de gemeente. Het eerste jaar zou dit neerkomen op f 9.600,--. Bij eventuele door de gemeente gewenste uitbreiding van het grondplan zou voor elke nieuwe tak 15% van de aanlegkosten per jaar als opbrengst moeten worden gegarandeerd. Eventuele verlegging of verdubbeling van buisleidingen ten gevolge van voorschriften van gemeente, provincie of rijk zou door de gemeente betaald moeten worden. Verder werd bepaald, dat men er rekening mee diende te houden dat bij eventuele overname over 30 jaar aan de concessiehouder zou moeten worden betaald: 85% van de aanlegkosten en dienstleidingen en watermeters, wat neer zou komen op f 107.100,--.

Op grond van het voorgaande zou plan c geprefereerd moeten worden boven plan d.

Plan b en plan c blijven dan over.

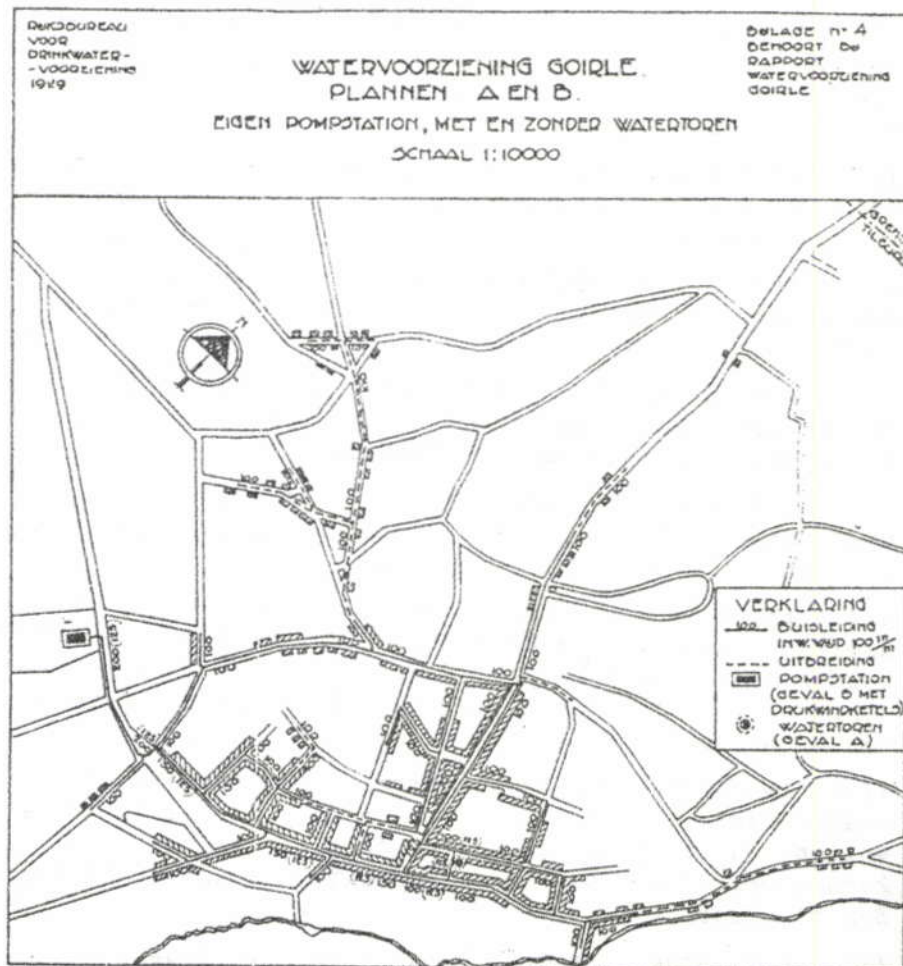
Zoals we reeds eerder vermeldden zou het op te pompen water langs chemische weg gereinigd moeten worden. Naast het bezwaar van de andere methode, beluchten over cokes had men ook zijn bedenkingen tegen deze chemische methode. Men dacht niet steeds over voldoende deskundige chemische controle te kunnen beschikken, zodat regelmatige dosering niet onder alle omstandigheden zou zijn gewaarborgd. Een drinkwaternet met eigen watervang zou alleen dan in aanmerking komen voor Goirle, indien de volledige zuivering op eenvoudige wijze zou kunnen geschieden. Daarmee bleef plan c over.

Met het advies van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening ging B en W van Goirle naar de gemeenteraad en de uitslag is eenieder bekend.

Bijna had Goirle dus een eigen waterwinning, compleet met watertoren. Zoals uit de tekening blijkt, was deze watertoren gepland vóór de voormalige school aan de Schoolstraat.

Het pompstation was aan de Spoorbaan gelegen op het terrein van het gemeentelijk sportpark. Het advies dateert van augustus 1929. Maar al reeds vóór 1918 had het raadslid Adr. van Puijenbroek aangedrongen op een waterleidingnet in Goirle. Maar de raad was er niet voor te vinden. Het zou nog duren tot 1930. In dat jaar wordt op 13 september op feestelijke wijze de kraan opgedraaid op de Tilburgseweg ter hoogte van het H. Hart-monument.

Jozef Wijdemans.

UIT ONS HEEMARCHIEF

C.A.O. uit het midden van de vorige eeuw.

VOORSCHRIFTEN VOOR KANTOORKLERKEN

- I Godsvrucht, properheid en stiptheid zijn karaktertrekken, dewelke onontbeerlijk zijn voor een goede handel.
- II Op aanwijzing van de Gouverneur heeft onze firma de werkuren verminderd en het personeel dient vanaf heden slechts op werkdagen ten burele te zijn tusschen zeven ure des voormiddags en zes ure des namiddags.
- III De Zondag dient voor kerkgang, maar mocht iemand goed van node hebben dan zullen de klerken op Zondag ten burele werken.
- IV Dagelijkse gebeden zullen iedere morgen gezegd worden in het Groote Kantoor. De klerken dienen aanwezig te zijn.
- V Kleding dient sober te zijn. De klerken zullen zich hoeden voor het dragen van kleding in opvallende kleuren en kousen, die niet goed gestopt zijn.
- VI Overjassen en overschoenen mogen niet ten burele aangehouden worden, halsdoeken en hoofdbekleding kunnen in geval van guur weer gedragen worden.
- VII Er is voor een kachel gezorgd ten geriewe van de klerken. Steenkool en hout moeten in een kast opgeborgen worden. Aanbevolen wordt, dat iedere kantoorklerk gedurende de tijd van het koude weer vier ponden steenkool per dag meebrengt.
- VIII De klerken mogen het vertrek niet verlaten zonder toestemming. Het is toegestaan de natuurlijke drang te volgen, waarvoor de klerken de tuin achter de tweede poort kunnen gebruiken. Dit terrein dient in goede staat gehouden te worden.
- IX Gedurende kantoortijd is spreken verboden.

X Het hunkeren naar tabak, wijn of sterke drank is menselijke zwakheid en derhalve verboden voor alle kantoor-klerken.

XI Nu de kantooruren drastisch verminderd zijn en wel tot elf uren per dag, is het tot zich nemen van voedsel toegestaan tusschen half twaalf en twaalf uren, maar het werk mag onder geen enkele voorwaarde onderbroken worden.

XII De klerken moeten zelf hun schrijfpennen mede brengen. Een slijper is op aanvraag bij de boekhouder aanwezig en verkrijgbaar.

XIII Een oudste klerk wordt benoemd, die verantwoordelijk is voor de properheid van het kantoor en alle jongste en aankomende klerken zullen zich veertig minuten voor het gemeenschappelijk gebed bij hem melden voor het schoonmaken der vertrekken en zij zullen na kantoortijd blijven voor dergelijke werkzaamheden. Borstels, bezems, zeep en water worden door de firma beschikbaar gesteld.

XIV De nieuwe, verhoogde weeklonen zijn voor:

Jongens tot 14 jaar	f	0,52
Jongste bediende	f	2,40
Aankomende klerken	f	4,50
Klerken	f	5,50
Oudste klerken, na 15 jaar diensttijd	f	10,25

Er wordt verwacht, dat iedereen hiermede een verhoogde hoeveelheid werk zal afleveren.

STILSTAAN

IN DE KRUIDENTUIN

Ondanks het natte voorjaar is een bezoek aan de kruidentuin de moeite waard. Er is met man, vrouw en macht weer flink aan gewerkt om alles in orde te krijgen.

Wandelend in de tuin stond ik stil bij het St. Janskruid, gewijd aan onze St. Jan.

En over die plant wil ik u wat vertellen.

De plant heeft een lichtbruine, bovenaan vertakte, steel en langwerpige ongesteelde tweelingblaadjes.

Het blad heeft doorzichtige vlekjes, oliekliertjes, die op de niet geperforeerde variëteit de kleur van roest hebben en door het gelovige landsvolk vroeger beschouwd werden als vlekken van het bloed van Johannes de Doper.

De sage vertelt dat de plant ontstond uit het bloed dat St. Jan verloor bij zijn onthoofding.

Het midzomerfeest van de Germanen ging over naar het St. Jansfeest. Priesters zegenden het kruid dat door de gelovige gebruikt werd als afweer tegen de duivel en spoken en als bescherming tegen onweer. Daartoe werd een ruiker buiten gehangen. In de Meierij kan men op 24 juni de St. Janstros nog zien boven de deuren.

Ook bestaat het verhaal dat St. Jan in een stad kwam, waar de inwoners hem wilden doden.

Het was avond en hij ging in het huis van zijn vrienden. Zijn vijanden versierden het huis met bloemen om niet te vergeten waar hij zijn intrek had genomen, maar door een wonder waren de volgende morgen alle huizen met bloemen versierd, zodat men niet meer wist waar hij verbleef.

St. Janskruid is met magie verbonden geweest en de oude naam duidt erop dat het in staat geacht werd duivels te verjagen.

Als huismiddel werd St. Jansthee gebruikt bij diarree, bloedingen, leverkwalen, maagklachten en ook geelzucht. Olie van de plant werd aangewend bij allerlei wonden, gewellen, jicht, reuma en borstkwalen en als verzachtende masagebalsem.

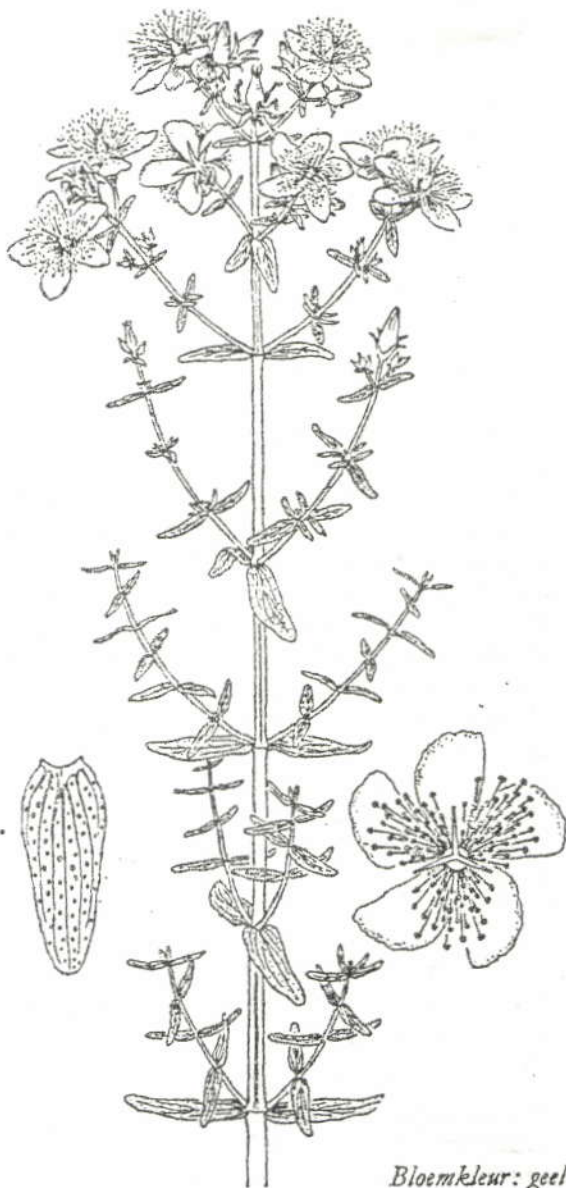
De volksnaam Jaag den Duivel wijst erop dat dit kruid een afweermiddel tegen de duivel was.
Deze naam kan ook te maken hebben met het gebruik om jongelui in de puberteitsjaren regelmatig St. Jansthee te geven.

ST.-JANSKRUID HYPERICUM PERFORATUM

Volksnamen:
Duivelsjacht, Bokstalen, Jaag den Duivel, Godewaar, Kroontjeskruid, Oliebloempje, Hertshooi, Johanneskruid, Wonderkruid, Peerkum, Heksenkruid.

hoogte: 30 - 60 cm
bloei: juli tot september
oogst: juli en augustus
doel: middel tegen darm- en maagstoornissen, massageolie, lichte zielestoornissen.

Ton Sas.

Bloemkleur: geel

TUSSEN « LEY EN DIE GEMEYNACKEREN »

Een serie voordrachten over de geschiedenis van Goirle, geschreven in opdracht van de Heemkunde kring 'De Vyer Heertganghen', door J.C.J. Hoogendoorn.

Goirle, vanaf den beginne.

Dat Goirle pas vrij laat in de historie opduikt, vindt zijn reden in de schraalheid van de bodem.

Goirle ligt op de hoge zandgronden van Noord-Brabant en ofschoon de wordingsgeschiedenis van de aarde zo'n 4½ miljard jaren geleden begon, zijn de metersdikke zandlagen, die hier aan de oppervlakte liggen, van veel jongere datum. In onze tijdsrekening moeten we hiervoor 70.000 jaar terug, naar een periode die we in de geologie aanduiden als de laatste ijstijd. Het landijs drong toen door tot in Noord Duitsland. In onze streken heerste toen een klimaat, dat vergelijkbaar is met dat wat nu in het noorden van Scandinavië heerst. De bodem was permanent bevroren en in de zomer ontdooide alleen het bovenste laagje en daarom bestond de begroeiing slechts uit mossen, korstmossen, grassen en zeggen en hier en daar wat lage struikjes. Grote delen van de bodem waren echter helemaal onbegroeid zodat er tijdens stormen, die toen veel voorkwamen veel grofkorrelig zand werd verplaatst. Dit door de wind aangevoerde zand werd in de lagere gedeelten van de toen bestaande bodem, de zo genaamde slenken gedeponeed en bedekt nu als een vrij gelijkmatige laag van enkele meters dikte het grootste deel van het Brabantse land en vormt onder andere de bodem waarop het dorp Goirle zou ontstaan. Deze zanden noemt men dekzanden.

Natuurlijk was het dierenleven aan de klimatologische omstandigheden aangepast. Een van de dieren, die toen hier leefde, was de reusachtige planteneter, 'de mammoet'.

In een zandwinning hier ter plaatse zijn skeletresten op ruim 20m diepte naar boven gekomen.

Aan die laatste ijstijd, die de Weichselijstijd wordt genoemd, kwam 15.000 jaar geleden een einde. Het klimaat werd warmer en vochtiger. Het grootste deel van ons land raakte weer begroeid. Er brak een nieuw tijdperk aan, dat tot aan de dag van vandaag voortduurt. Het is het huidige interglaciale tijdperk en uit die benaming kunnen we opmaken dat men ter zijner tijd weer een ijstijd of glaciaal tijdperk verwacht.

Aan de grootschalige verstuuving van de ijstijd kwam door het toenemen van de begroeiing een einde. Alleen de brede riviervlakten vielen soms nog gedeeltelijk droog en als de wind hier dan vat op kreeg, vervoerde die het zand slechts over korte afstanden en deponeerde het in lage ruggen waardoor het dekzandlandschap wat meer reliëf kreeg.

Dat reliëf in het landschap en de afvoer van het smeltwater vormden de basis voor de landschapselementen zoals die daar zijn: vennen, venen, moerassen, beekjes en rivieren en deze laatsten vormden de natuurlijke afwatering tot in onze tijd.

Ook Goirle kent zo'n riviertje, dat onder de naam van de Ley naast de bodem waarop wij leven als het oudste element in onze samenleving mag worden gezien en die tot op heden in het landgoed 'Gorp-de Ley' nog zo natuurlijk door het landschap meandert en het oog dan heel wat meer streelt dan een eind verder stroomafwaarts waar de mens meende daarin verandering te moeten brengen.

Door de klimaatsverbetering na de laatste ijstijd verscheen al vrij gauw de parmantige berk en de ietwat ruwachtige grove den, terwijl enkele duizenden jaren later het klimaat al geschikt was voor diverse loofbomen zoals: eik, beuk en linde, die eeuwen lang als zijnde de natuurlijke begroeiing, het Brabantse land overdekten met bossen, waartussen op laag gelegen plaatsen door het vochtige klimaat en de slechte afwatering plassen en moerassen ontstonden.

Als in de wordingsgeschiedenis van de aarde miljoenen jaren alleen maar natuurlijke processen een rol gespeeld hebben, komt eindelijk de mens en overal waar die verschijnt laat hij zijn sporen achter en dat is ook zo in Goirle het geval.

De Late Steentijd of Nieuwe Steentijd of Neolithicum

Wanneer voor het eerst hier in deze contrijen mensen woonden is niet in een jaartal uit te drukken. Wel kan men zeggen dat dit tijdstip ver in de préhistorie ligt, want de oudste sporen van bewoning dateren uit de Late of Nieuwe Steentijd, een periode, die gedateerd wordt van +3000 tot +1700 jaar vóór Christus en deftig Neolithicum heet.

Zoals de naam van deze préhistorische periode al aangeeft, zijn de kenmerken hiervan stenen werktuigen.

In tegenstelling tot de Vroege en Midden Steentijd, waarvan tot nog toe hier in Goirle geen sporen gevonden zijn, zijn de vuurstenen werktuigen van de Late Steentijd zeer vakkundig gefabriceerd. De grondstoffen hiervoor, de vuurstenen, had men hier niet zo maar voor het oprapen. In de vorm van steenknoïlen moesten die worden aangevoerd uit Zuid-Limburg of uit het kalksteengebied van de Ardennen, alwaar die vaak ondergronds uit de kalk moesten worden gehakt. Een soort im-porthandel dus.

Natuurlijk heeft de late steentijdmens ook gebruiksvoorwerpen gekend, die uit organische stoffen waren vervaardigd zoals hout en hertshoorn. Dit laatste gebruikte hij onder andere om de vuursteen te klieven. Doch daar onze kalkarme zandbodem erg slecht conserveert is van deze gebruiksvoorwerpen niets overgebleven en we kunnen danook alleen maar de hier achtergebleven bijlen, pijlpunten, mesjes en schrapers als ook spinsteentjes als bewijs aanvoeren, dat de late steenmens hier moet hebben geleefd.

De spinsteentjes wijzen erop dat de wol reeds tot garen kon worden verwerkt.

Men leefde zowel van de landbouw als van de veeteelt, zij het danook dat deze van zeer primitieve aard waren en we moeten dus vaststellen dat de bevolking van de Late Steentijd, die in stamverband van één of twee families leefden, het gemengdebedrijf op onze zandgronden het eerst hebben toegepast.

Bemesting kenden zij niet en om akkers te verkrijgen brandden zij een stuk bos plat en als na enkele jaren de vruchtbaarheid daarvan afnam, werd een nieuw stuk bos plat gebrand en in gebruik genomen. Door deze roofofbouw grepen zij in op het landschap en waren zij op een bepaalde plaats slechts semi-permanent gevestigd.

Doch niet alleen door de landbouw werd op het landschap ingegrepen. Dit gebeurde eveneens bij de veeteelt. De natuurlijke graslanden in de beemden langs de riviertjes leverden te weinig voedsel op voor het vee. Daarom werd ook het bos beweid en dienden zelfs de bladeren van de bomen als voedsel voor het vee.

Door deze aanslag op de natuurlijke groei en vruchtbaarheid van de bodem verdwenen grote stukken bos en door overbeweiding kregen die geen kans meer op herstel. Het gevolg daarvan was het ontstaan van de heidevelden.

De Bronstijd.

Als +1600 v. Chr. handelaren vanuit Engeland de Noordzee oversteken naar het vasteland en hier het brons introduceren vangt er een nieuw tijdperk aan.

Ook handelaren uit Centraal Europa voeren het brons in, wat echter niet wil zeggen dat de vuursteen hiermee meteen verdween. Brons was en bleef schaars zodat het steen naast het brons als grondstof voor het maken van allerlei gebruiksvoorwerpen bleef voortbestaan. De vuursteen bleef als zodanig tot in de ijzertijd gehandhaafd.

De eerste bronshandelaren kwamen met hun gezinnen over en zij vestigden zich rond het tegenwoordige Hilversum; zij brachten waarschijnlijk een hogere ontwikkeling met zich mee, zodat de Bronstijd hier een hoogtepunt betekent in de toenmalige menselijke ontwikkeling. Naar hun eerste plaats van vestiging hier te lande wordt de cultuur, die zij hier brachten de Hilversumcultuur genoemd.

Een opvallend aspect van die cultuur was de dodenritus. Monumenten, die hierop betrekking hebben, bezit ook Goirle. Het zijn de ringpaalgraven en het majestueuze ringwal-heuvelgraf, in de volksmond aangeduid als de vijfberg. We vinden deze grafheuvels op de Rechte Heide aan de rand van een breed dal ontstaan door het smeltwater van de laatste ijstijd bij het riviertje 'de Donge' of 'Oude Ley' nabij het Rielse Hoefke.

In 1935 zijn deze grafheuvels onder leiding van professor van Giffen opgegraven en het was voor die tijd de unieke ringwalheuvel, die aanleiding was voor een wetenschappelijk

onderzoek van de gehele heuvelgroep. Uit dat onderzoek is gebleken dat uit overeenstemmende vormen van aardewerk en bronzen werktuigen, zowel als uit bouwelementen van de graven in de periode waarin de grafheuvels gebouwd zijn, er allerlei contacten moeten hebben bestaan met het tineiland 'Engeland'.

De ringwalheuvel is het oudste type dodenheuvel uit de Bronstijd. Het geheel heeft een doorsnede van 32 meter en bestaat uit een heuvel, een berm waaruit de plaggen van de heuvel gestoken zijn, een ringwal opgebouwd uit zand en plaggen, dat gehaald is uit de ringsloot, die het geheel omringt.

Zowel de ringsloot als de ringpalen van de overige heuvels moeten gezien worden als een barrière, die de geest van de overledene moest beletten terug te keren.

Oorspronkelijk werden de lijken in boomkisten begraven, doch bij het vorderen van de Bronstijd ging men over op lijkverbranding. De resten van de verbrande dode werden eerst nog in boomkisten bijgezet, doch later onder invloed van de eveneens uit Engeland geëmigreerde brons-tijdvolkeren, in urnen van het zogenaamde Hilversumtype. Ook werden vaak de crematieresten zonder meer in een kuiltje bijgezet, althans zo lijkt het, maar waarschijnlijk zijn de resten in een doek bijeengeknoot geweest.

De gevonden bronzen gebruiksvoorwerpen zijn niet erg groot. Voor het gehele land bedraagt dit slechts enkele tientallen.

In de zes grafheuvels op de Rechte Heide is alleen in één heuvel een bronzen bijl gevonden, dat in Leiden terecht gekomen is.

Eigenlijk is het niet verwonderlijk dat in de graven weinig brons gevonden is als men nagaat dat brons erg kostbaar was, zo kostbaar dat na afdanking bronzen bijlen opnieuw werden gesmolten en gegoten.

Paul Vlemminx heeft in 1935 naar aanleiding van de opgraving van de Vijfberg een gedicht geschreven, waarin hij zegt:

' Maar reeds drieduizend jaar geleden
waren er heidenen met oude zeden
op deze hei: het Vijfberg-monument
duurzamer dan standbeelden van cement,
al is 't dan gebouwd van zand en zoden
getuigt nog van hun eerbied voor de doden.'

Ook de bewoners van de Bronstijd zijn landbouwers geweest. Ook zij pleegden rooibouw door telkens nieuwe akkers aan te leggen. Hun nederzettingen moeten we zoeken op de hogere zandgronden in de buurt van een riviertje. Sporen van zo'n nederzetting zijn niet alleen hier, maar ook elders in Brabant niet aangetroffen.

Het landschap waarin zij leefden kennen we wel en daaruit kunnen we enigszins hun levensomstandigheden afleiden.

De bossen bestonden uit gemengd eikenbos met op de hogere delen eik, berk, linde en wat schaarser de den.

Op de lager gelegen plaatsen els en hazelaar, moerasplanten en struiken. Het riviertje, waarvan ze altijd in de nabijheid woonden, was waarschijnlijk rijk aan vis. De broekgronden bij het riviertje zorgden voor een rijke wildstand.

De hogere gronden met minder dichte beplanting konden tot akkers worden bewerkt.

Van het vee, dat ze hielden, moeten schapen van grote betekenis zijn geweest; niet alleen voor de vlees- en melkvoorziening, maar ook voor de wol, die gebruikt werd voor het vervaardigen van eigen kleding en ook als ruilobject voor de handel.

In goed bewaarde boomkisten in Denemarken bleek de kleding soms goed geconserveerd en hieruit bleek dat de bronstijdbewoners zelfs verschillende weeftechnieken kenden.

De schapen waren eveneens belangrijk voor het in stand houden van de heide, die op haar beurt weer van belang kan zijn geweest voor bijenteelt, die twee voorname produkten opleverde, te weten de honing als zoetstof en de bijenwas, die diende voor het waterdicht maken van vaten, het versterken van boogpezen, het conserveren van houten gereedschappen, voor de verlichting en voor het maken van mallen,

die nodig waren voor het gieten van brons.

Om die mal werd leem gekneed waarin een opening werd gelaten, de zogenaamde mond. Door nu de klei in vuur te verharden smolt de was, die men uitgoot door de opening. Door diezelfde opening goot men het vloeibare brons en na afkoeling sloeg men de lemen vorm kapot.

De woningen waren van hout en leem opgetrokken. Sporen hiervan zijn te Nijnsel terug gevonden.

De Late Bronstijd vormt de overgang naar de IJzertijd. Waarom weet men niet, maar rond 800 voor Christus heeft er waarschijnlijk vanuit Midden-Europa een volkerentrek plaats gevonden en waarschijnlijk hebben die nieuwe volkeren zich vermengd met de inheemse bevolking. Die imigranten brengen hun eigen cultuur en opvattingen mee en dat openbaart zich weer in het grafritueel. Goede informatie hierover leverde de opgraving van een dodenakker op " 't Laag spul" in Hilvarenbeek in 1969.

Naar de vorm werden daar twee groepen van graven onderscheiden, namelijk die met ronde en met langwerpige greppels rond de grafheuvel. De ronde greppels omsluiten een cirkelvormig stukje grond. In het midden daarvan ligt de gecremeeerde dode in een doek of urn geborgen. Daarover is dan een laag heuveltje opgeworpen met een diameter van 4 tot 6 meter. Voor iedere dode werd zo'n graf opgericht en zo ontstonden de dodenakkers of urnenvelden, die wij gedurende de gehele IJzertijd nog zullen aantreffen.

Doch blijkbaar werden niet alle gestorvenen op bovengenoemde wijze begraven en zo komen we tot de tweede groep van graven, die met de langwerpige greppels, de zogenaamde Lange Bedden. De doden liggen binnen deze greppels in groepen bijeen. Waarschijnlijk dienden deze greppels tot afbakening van akkertjes, die mogelijk voedsel leverden voor de dodenmaaltijden of voor offers voor de doden.

DE IJZERTIJD.

Ook in Goirle lag eens zo'n urnenveld met 'Lange Bedden'. Het naambordje 'Urnenveld' herinnert daar nog aan. Bedoeld urnenveld is in 1924 opgegraven door Remouchamps. Van de vele urnen, die daar gevonden zijn, is het merendeel naar Leiden gegaan en slechts enkele zijn in Goirle achtergebleven.

De grondstof voor het ijzer was het moerasijzererts, dat in de drassige grond in beekdalen en moerassen in de omgeving gevonden werd.

De Brabantse rivieren in Midden- en Oost-Brabant waren en zijn nog steeds sterk ijzerhoudend en dat is ook met onze Ley het geval.

Ook heeft zich vooral na de laatste ijstijd veel ijzer afgezet rondom losse leemkluiten. Droogt nu een dergelijke ijzerconstructie dan krimpt de leemkern zodat die los in het omhulsel komt te zitten. Schudt men ermee dan hoort men een rammelend geluid en daar het geheel lijkt op een platte geronde steen, noemt men het 'klappersteen'. Deze stenen kwamen veelvuldig in lagen voor in de glaciële gronden en deze lagen werden eveneens voor de ijzerwinning ontgonnen.

Met vallen en opstaan heeft de mens in de IJzertijd geleerd hoe het ijzer te fabriceren en te smeden; hij heeft de eigenschappen ervan ontdekt, onder andere dat het harder is en langer scherp blijft dan brons, hetgeen vooral voor gereedschappen erg belangrijk is met als gevolg dat het ijzer voor gereedschappen het brons vervangt maar vooral voor sierraden en ornamenten blijft het brons tot in de Romeinse tijd gehandhaafd.

Een andere eigenschap van ijzer, die vooral het gebruik ervan deed toenemen was, dat het goedkoop was, want de grondstof werd immers in eigen omgeving gevonden.

De IJzertijd kent de speerpunt, bijl, zaag, nagel, tang, hamer, pincet, speld, ja zelfs de veiligheidsspeld. Al deze gebruiksvoorwerpen zijn af en 2000 jaar historie kunnen aan vorm en gebruik niets meer bijdragen. Het enige wat gebeurt is de verdere specialisatie voor allerlei bijzondere doeleinden en ook dat nam reeds in de IJzertijd een aanvang. Een mooi voorbeeld hiervan is de ploegschaar, die voor aan de houten ploeg bevestigd wordt en het gemakkelijker maakt de grond open te scheuren want ook de IJzertijdbewoners (Kelten) waren landbouwers. Hun akkers waren omwald en we weten zelfs dat ze behalve tarwe en gerst ook gierst verbouwden.

Om eerst tot ijzer te maken zijn er vele bossen gerooid en dientengevolge kreeg werderom de heide een grote uitbreiding.

Van de vele ijzeren gebruiksvoorwerpen is ons hier weinig overgebleven, want ook ijzer vergaat in onze slecht conserverende zandbodem.

Wel is dat het geval bij het zogenaamde vorstengraf van Oss. Bij opgraving van dit graf vond men een bronzen emmer, waarin men behalve de crematieresten ook enkele ijzeren paardebitten, resten van paardetuig en een ijzeren zwaard aantrof. Dit zwaard zat als het ware opgerold in de emmer; het was een type, dat kort na 700 v. Chr. in Zuid Duitsland in gebruik was.

Eenzelfde soort graf is gevonden bij Wijchen en daar werden ook nog vier ijzeren wioldoppen gevonden, die versierd waren met fantasiedieren, wat wijst op een afkomst van Etrurië in Italië.

Hier in Goirle herinnert ons behalve de urnen een ijzer-smeltkroes en een dun gladwandig gebruiksvaatwerkje aan de ijzertijd. Beide laatst genoemde voorwerpen zijn in Grobbendonk gevonden, wat weer wijst op bewoning rond Abcoven.

Door opgravingen elders zoals in St. Oedenrode, Haps en Haren bij Megeen is ons ook iets bekend van de behuizing uit deze tijd. De nederzettingen bestonden uit houten huizen van een stevige constructie met wanden van vlechtwerk, dichtgesmeerd met leem en van een afmeting van 14 bij 5 meter.

Onderzoek van stuifmeel heeft aan het licht gebracht, dat het landschap werd bepaald door eiken, berken en heide op de hogere zandgronden, terwijl op de lagere natte gebieden uitgebreide elzenbossen, waarin ook lindes en hazelaars, voorkwamen.

De nederzettingen bevonden zich altijd op de hogere gedeelten bij een rivier en via afvalkuilen bij de nederzettingen weten we dat de ijzertijdbewoners runderen, schapen, geiten en varkens hielden.

Een aardige bijzonderheid van de IJzertijd is nog, dat rond 800 v. Chr. het glas in West-Europa zijn intrede doet.

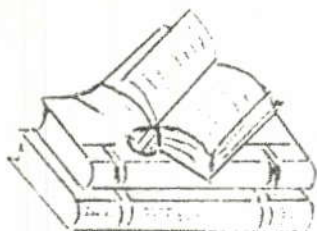
Literatuur:

'Atlas van de Nederlandse landschappen' o.b.v.

Prof. dr. M.F. Mörzes Bruyns en R.P. Benthem.

'Twee duizend eeuwen Nederland', A. Bruyn en E.H. Bunte.

'Noord Brabant in Pré en protohistorie', o.r.v. G.J. Verwers

VOOR U GELEZEN

WIE KAN DIT WISSELEN ??

Onlangs is deel I van de 'Geschiedenis van Brabant' verschenen door H. van der Horst bij de uitgeverij Historie te Nijmegen.

Wie schetst mijn verbazing wanneer ik daar in een hoofdstuk handelend over Hendrik I (1190-1235) op bladzijde 107-108 het volgende lees:

"'s-Hertogenbosch krijgt in 1196 uitgebreidere stadsrechten, gebaseerd op die van Leuven en in dezelfde stad sluit Hendrik met de Gelderse Graaf (Otto I) een verdrag, dat zowel politiek als economisch is. Oosterbeek wordt hem opgedragen en de Brabanders worden vrijgesteld van tol te Arnhem. De rechten, geheven te Zuilichem en Driel aan de Waal, zullen voor de bewoners van Tiel teruggebracht worden tot de hoogte van vóór 1190. Tenslotte worden zijn geliefde Boschenaars niet vergeten; tolvrijheid door geheel Gelre. Daar staat tegenover, dat Otto's onderdanen, die stroomafwaarts van Gola (wwarschijnlijk Goirle) wonen, tolvrijheid zullen genieten te Tiel."

Daarmee is beslist ons Goirle niet bedoeld, want dat ligt volgens een eigendorps textielmerk aan de 'Leyriver'. Maar welk 'Goirle' dan wel?

J.C.J. Hoogendoorn.

DE BEVRIJDING VAN GOIRLE (27 oktober 1944)

Zo luidt de titel van een interessant boekwerkje, waarvan op 29 juni 1983 het eerste exemplaar aangeboden werd aan burgemeester A. van den Wildenberg in de raadszaal van het gemeentehuis.

De schrijvers van het boekje zijn Drs. J.C.G.W. Coenen, werkzaam bij de Koninklijke Militaire Academie te Breda en Drs. P.H. Kamphuis, werkzaam bij de sectie Militaire Geschiedenis van de landmachtstaf te 's-Gravenhage.

Waarom een boekje over de bevrijding van Goirle, dat in het totale kader van de bevrijding van Nederland eigenlijk niet zo belangrijk was?

Dr C.M. Schulten, hoofd Sectie Militaire Geschiedenis, schrijft daarover in zijn voorwoord het volgende:

De toenmalige chef van de Britse landmachtstaf, luitenant-generaal Edwin Noel Westby Bramall, zou eind mei 1982 een bezoek aan ons land gebracht hebben. Helaas maakte de crisis rond de Falkland-eilanden dit bezoek onmogelijk.

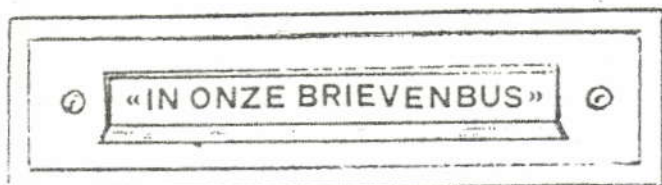
Als jong luitenant heeft hij deelgenomen aan de strijd in Europa in 1944 en 1945 en hij is toen betrokken geweest bij diverse acties op Nederlands grondgebied.

De samenstellers van dit boekje kwamen spoedig tot de ontdekking dat generaal Bramall waarschijnlijk de bevrijder is geweest van Goirle. Aangezien van deze Brabantse gemeente de bevrijding nog niet eerder diepgaand behandeld is, hebben zij gemeend hun onderzoeksresultaten aan het papier te moeten toevertrouwen.

In dit boekje plaatsen zij de bevrijding van Goirle in het kader van het algemeen strijdverloop, terwijl ze daarnaast de nodige aandacht schenken aan de belevenissen van het King's Royal Rifle Corps, dat uiteindelijk op 27 oktober 1944 Goirle zou bevrijden.

'De Bevrijding van Goirle' is een uitgave van Brabantia Nostra te Breda en is verkrijgbaar bij boekhandel P. van Zantvoort à f 9,90.

H.A.M. van Ostaden.

Aan alle leden Heemkundige Kring, Goirle.

Wij kunnen terugzien op enkele zeer geslaagde uitvoeringen van het openluchtspel 'Tijl Uilenspiegel'.

Dit hebben wij niet enkel te danken aan de weergoden die ons zeer gunstig gezind waren, maar vooral aan Uw aller medewerking.

Wij zijn U hiervoor zeer erkentelijk, want wij zijn er ons van bewust dat zonder deze medewerking een en ander niet of zeer moeilijk te realiseren zou zijn geweest.

Daarom dank aan het bestuur voor hun gastvrijheid en voor de bereidheid het erf en de schuur zo lang te hebben willen afstaan.

Zonder iemand te kort te willen doen een speciaal woord van dank aan Jan Hoogendoorn voor zijn hulp, vooral in de keuken, maar ook op andere plaatsen waar hij nodig was. Riet Spijkers bedankt voor je inzet bij de werkgroep kleding, het was goed.

Alle spelers bedankt voor Uw inzet van maanden. Fantastisch.

Wij hopen dat de goede samenwerking zich in de komende jaren mag voortzetten en aarzelt U niet een beroep op ons te doen waar dit nodig mocht zijn, wij zullen U graag van dienst zijn.

Met vriendelijke groet, namens het bestuur toneelgroep 'Nieuw Leven', J. Janssens, secretaris.

Goirle, 15 juni 1983.

kring- actualiteiten

AKTIVITEITEN OP HET HEEMERF IN 1983

JANUARI

6 januari: driekoningen: de koningen kwamen weer zingen bij de kerststal die door medewerkers in de schuur was opgebouwd. De LOG zond dit gebeuren uit en veel mensen hebben voor de TV genoten van dit jaarlijks gebeuren.

APRIL

3 en 4 april: Pasen: in dit weekend hield de heer Kruize een tentoonstelling van zijn tekeningen en schilderijen in de Heemschuur, die door wethouder de Groot werd geopend. Deze expositie werd heel goed bezocht.

MEI

7 mei: Molendag en Nationale fietsdag: 328 mensen bezochten onze molens, die ondanks te weinig wind toch maalden. Ook hing aan beide molens de blauwe molenwimpel.

21, 22, 23 mei: Pinsteren: de burgemeester opende de jaarlijkse expositie van Fak Lumen, die in de schuur gehouden werd. Er was veel belangstelling voor.

25 mei: excursie St. Josefschool.

26 mei: excursie Leyvoorden.

27 mei: excursie LHNO Sancta Maria.

28 mei: Schoon en Liluk: Het boekje van Willy van Rooy werd ten doop gehouden in de Heemschuur, die door de grote belangstelling gewoon te klein was. De burgemeester sprak de schrijver toe en noemde Willy een levende legende. Onder het genot van koffie en krentebrood zong Jo Hoogendoorn oude brabantse liedjes.

29 mei: op deze zondag bracht de Heemkundige Kring uit St. Oedenrode een bezoek aan het Heemerf. Zij toonden veel belangstelling en waardering voor het werk van onze kring. Bij het afscheid kregen we twee klompjes en een afbeelding van St. Oda en haar kapel.

JUNI

5, 6 en 11, 12 juni: openluchtspel Tijn Uilenspiegel: Op het heemerf speelde Nieuw Leven met medewerking van de Vrije Spelers, onder regie van Jac Swinkels dit openluchtspel, een bewerking van Jan Naaykens. Het was een feestelijk en kleurrijk gebeuren.

11 juni: excursie van de Weefkring.

15 juni: Excursie van een vrouwengroep van de klos aan de kruidentuin.

UITHANGBORD HEEMERF

Sedert 2 februari 1983 is ons Heemerf uitgerust met een uithangbord. Ofschoon tijdens de opbouw van ons Heemerf daaraan al wel was gedacht, was het er wegens de vele werkzaamheden en niet in het minst om financiële redenen overgesloten en was een noodoplossing gezocht met een naamaanduiding op het bovenlicht van de voordeur van het museum.

Ondanks de keurige wegwijzing van de Gemeente was ons toch gebleken dat vele gemotoriseerde bezoekers ons Heemerf voorbij reden, te meer daar de wegwijzer op de splitsing Dorpsstraat-Nieuwe Rielseweg-Hogendorpstraat met alle winden meewaait. Dat klinkt wat gek, maar het paaltje van de wegwijzer staat namelijk niet verankerd in de grond en het, aan het paaltje gemonteerde, bordje 'Heemerf de Schutsboom' werkt als een windvanger en draait het paaltje van tijd tot tijd in een verkeerde richting. Onze medewerker Piet Schuurkes, die tegenover bedoelde wegwijzer woont is dan ook gevraagd na elk stormpje het bordje 'Heemerf de Schutsboom' in de goede richting te doen wijzen en inmiddels zullen wij het bij de Gemeente aankarten hier iets aan te doen.

Had onze voorzitter er al eens op geduid ons Heemerf zelf voor de buitenstaander wat beter aan te geven, wie schetst onze verbazing als ons plotseling een uithangbord wordt aangeboden.

Het geheel is vervaardigd door Sjef Hoogendoorn, die het op de koop toe ook nog aan de gevel bevestigde.

Geheel artistiek verantwoord siert Sjef zijn werk onze museumgevel en 'de Vyer Heertganghen' dankt hem dan ook hartelijk.

Het Bestuur.

MOGEN WIJ ONS EVEN VOORSTELLEN

ONZE NAAM IS:

efficiënt
mabra

assurantiën bv

WAT KUNNEN WIJ VOOR U DOEN ?

WIJ BRENGEN DESGEWENST:

- * ORDE OP ZAKEN VAN UW VERZEKERINGSPAKKET en
- * VERSTREKKEN VRIJBLIJVENDE ADVIEZEN m.b.t.

- * ALLE VERZEKERINGEN
- * BELASTINGZAKEN
- * FISCAAL JURIDISCHE ZAKEN
- * 1e EN 2e HYPOTHEKEN
- * FINANCIERINGEN
- * PERSOONLIJKE LENINGEN
- * CONTINU CREDIETEN

ONZE ERVARING OP HET ASSURANTIEGEBIED STAAT GARANT
VOOR DE JUISTE ADVIEZEN EN BEGELEIDING.

UIT DE GROTE GROEP VAN VERZEKERAARS HEBBEN WIJ ALS ONAFHANKELIJK
ASSURANTIE-ADVISEUR EEN BEWUSTE KEUZE GEMAAKT VOOR HET ONDERBRENGEN
VAN ALLE SOORTEN VERZEKERINGEN.

De Dieze 73
5052 TN Goirle
Telefoon 013-342183
341791

garantie
voor
zekerheid

Dhr. A. Brock,
Abcovenseweg 23,
5051 PT Goirle